

SUNU

TÜBA-KED 7. sayısıyla, TÜBA-TÜKSEK projesinin dışında olan, ancak kültür mirası tanımı içine giren her türlü araştırmayla kapsamını genişletmiştir. 7. sayı sunu yazısında da vurgulandığı gibi, ülkemizin kültürel mirası birçok ülkeye göre çok zengin ve çeşitlidir. Her ne kadar son yıllarda kültürel mirasla ilgili çalışmalar artmışsa da, bu zenginliğimizin yeterince belgelendiğini, korunduğunu söylemek oldukça güçtür. Son yıllarda yeni açılan üniversiteler, sivil toplum örgütleri ve yerel yönetimler, kültürel mirasla ilgili çalışmalara giderek daha fazla yönelmiştir. Ancak söz konusu çalışmaların büyük bir kısmı yayımlanmayarak bilim dünyasına kazandırılmayan çalışmalar olarak kalmış, bu nedenle gereği gibi bilgi ve deneyim paylaşımı sağlanamamıştır. TÜBA-KED'in sayfalarını 7. sayıdan beri her türlü belgelemeye ve kültürel mirasın korunması, topluma kazandırılmasıyla ilgili konulara açarak, önemli bir eksikliğin giderildiği inancındayız.

Kuşkusuz kültürel mirasın belgelenmesi ve değerlendirilmesi, bu konuda çalışan bilim insanlarının esas görevidir; bu da yukarıda değindiğimiz gibi çok sayıda bilim insanının sürdürdüğü projelerle gerçekleşmektedir. Ancak bizlerin, bilimsel çalışmalarımızın yanı sıra bir başka görevi, üretilen bilgiyi topluma yansıtmak, toplumu bu konuda biliçlendirerek "farkındalık" yaratmaktır. Kültürel miras bilinci akademik bir uğraşı olmanın dışında, toplumun bütün bireylerinin kimliğinin, düşünce sisteminin oluşmasını sağlayan önemli bir girdidir. Bunun gerçekleşmesi ancak bilim insanlarının ürettiği bilginin, toplumun, uzman olmayanların anlayabileceği bir biçime özgün niteliği bozulmadan aktarılabilmesiyle sağlanır. Günümüzde, bilim insanlarının ürettiği bilgiyi, toplumun her kesimine doğru bir şekilde aktarmayı üstlenen, "kültürel çevirmenlik" olarak anılan yeni bir uzmanlık alanı oluşmuştur. Bu maalesef ülkemizde henüz tanımlı bir alan haline gelmemiş, bu nedenle toplum psikolojisi, pedagoji, grafik tasarım, işletme gibi alanlarda gerekli bilgi birikimi ve altyapıya sahip olmayan bilim insanları, bu rolü üstlenmek durumunda kalmışlardır.

TÜBA-KED'in bu sayısı, tarihöncesi arkeolojik kazı alanlarının topluma kazandırılmasını bir dosya konusu olarak seçmiştir. Ülkemizde her yıl çok sayıda arkeolojik kazı yapılmaktadır. Bu kazıların bir bölümü anıtsal yapılara sahip dönemlere aittir. Büyük tapınaklar, surlar, tiyatrolar, heykeller, mozaikler gibi bulgularıyla bu tür kazı yerleri, konunun uzmanı olmayanların da kolaylıkla algılayabilecekleri yerlerdir. Kuşkusuz gerekli onarım, düzenleme ve yönetim modelleriyle bu tür ören yerleri topluma daha iyi bir şekilde aktarılabilir. Ancak anıtsal kalıntılar bırakan uygarlıklar, insanlığın uzun geçmişi içinde 3-4 bin yıl gibi sınırlı bir süreyi temsil etmektedir. Her ne kadar bu 3-4 binyıllık dönem çok uzun bir süreymiş gibi görülebilirse de, ülkemiz topraklarında insanların 1 milyon yıldan bu yana var olduğu göz ardı edilmemelidir. "Tarihöncesi" dönemler olarak adlandırılan bu uzun sürecin ne anlama geldiği ve ülkemiz topraklarında gelişen tarihöncesi kültürlerin uygarlık tarihi açısından ne kadar büyük bir öneme sahip olduğu, genel olarak toplumumuz tarafından göz ardı edilmektedir. Bunun nedeni de tarihöncesi kazı alanlarındaki kalıntıların uzman olmayan kişilerin kolay olarak algılayamayacağı kadar görsellikten uzak ve temsil ettikleri dönemin günümüzden çok farklı bir yaşam biçimini yansıtmasıdır. Ancak uygarlık bu süreçlerden geçmiş, günümüz, tarihöncesi dönemlerdeki aşamalarla biçimlenmiştir.

Yukarıda değindiğimiz gibi, görsel kalıntıları, bulguları olmayan, alışık olmadığımız bir yaşam biçimini yansıtan verilerin korunması ve topluma aktarılması, büyük yapılara sahip ören yerlerinden çok daha güçlüdür; bu tür yerler için farklı bir anlatım dilinin geliştirilmesi, farklı uygulamaların yapılması gerekmektedir. Başta Avrupa ülkeleri olmak üzere, dünyanın birçok yerinde tarihöncesi buluntu yerleri, açık hava müzeleri olarak düzenlenmiştir; bunların bazıları, daha sonraki dönemlere ait görkemli mimari kalıntılara sahip ören yerleri kadar ziyaretçi çekmeyi başarabilmiş uygulamalardır. Bunun nedeni, tarihöncesi arkeolojik kazı yerleri ile ortaya çıkan “bilgi”nin uygarlık tarihinin biçimlenmesinde daha sonraki dönemlerden çok daha büyük bir öneme sahip olduğunun doğru anlatılabildiği olmasıdır. Ne var ki ülkemizde tarihöncesi kazı yerleri yakın zamanlara kadar yalnızca konunun uzmanları tarafından gezilen, toplumla bütünleşmeyen yerler olarak kalmıştır. Gerekli düzenleme, sergileme ve dolayısıyla koruma olmadığından, en önemli tarihöncesi merkezler bile doğanın tahribine açık olarak bırakılmıştır. Çıkan buluntuları, daha doğrusu “güzel görünen” eserleri kentlerdeki müzelere taşımak ve basit anlatım panolarıyla bunları sergilenmek, tarihöncesi kültürleri topluma aktarmanın tek aracı olarak görülmüştür. Dünyada çok yaygın olan, kazı yerlerinin açık hava müzesi olarak düzenlenmesinin ülkemizde tekil bazı örnekleri olmasına karşın, bunun Türkiye’deki ilk kapsamlı ve başarılı bir yönetim modeline sahip örneği Prof.Dr. Halet Çambel’in Karatepe-Aslantaş Projesi’dir. Karatepe-Aslantaş tarihöncesi döneme ait olmadığı halde, Türkiye’de öncü bir çalışma olduğundan dolayı TÜBA-KED dosyasının ilk yazısı olmuştur.

Son yıllarda ülkemizde de tarihöncesi kazı yerlerinin korunması ve topluma kazandırılması yönünde özgün bazı çalışmalar ve uygulamalar başlamıştır. Kuşkusuz bu çok sevindirici bir gelişmedir. TÜBA-KED’in bu sayısında bu tür uygulamaları yansıtan 11 kazı yerinde geliştirilen projeler, yaklaşım modelleri ve karşılaşılan sorunlar, proje yürütücülerinden tarafından tanıtılmaktadır. Dosya editörü olan Zeynep Eres’in yazısı, genel olarak açık hava müzesi uygulamasının tarihsel gelişimini, dünyadan çeşitli örneklerle tanıtmakta, Zeynep Ahunbay ise daha üst ölçekte arkeolojik alan korumanın kuramsal gelişimini, uluslararası düzeyde yasal düzenlemelerin evrimini ve bunun ülkemize yansımalarını irdelemektedir. Kanımızca bu dosya ile sunulan 11 projeden çıkartılabilecek sonuç, tarihöncesi kültürlerin topluma kazandırılabilmesi ve her bir kazı yerinin kendi özgü sorunları olduğu ve dolayısıyla koruma ve sergilemede tek bir modelin uygulanamayacağıdır.

TÜBA-KED’de yukarıda kısaca özetlediğimiz dosyanın yanı sıra, kültürel miras alanındaki çeşitliliği yansıtan beş çalışma yer almaktadır. Bunların arasında kültür varlıklarını koruma amaçlı uygulamalarda temel bilim dallarından biri olan konservasyon biliminin tanıtımı, ülkemizde genel olarak göz ardı edilen etnobotani, endüstri yapıları, kırsal mimari ve arkeolojik belgeleme ile ilgili birer yazı bulunmaktadır.

TÜBA-KED yayın kurulu olarak dergi sayılarımızda kültürel mirasla ilgili konu çeşitliliğini daha iyi yansıtabilecek yazılar ile, bu konudaki sorunların çözümüne ve ülkemizin bilgi dağarcığına, meslektaşlarımızın desteği ve ilgisiyle katkı yapmayı ummaktayız.

YAYIN KURULU